

Krisztus-pör Tápén

Fölületességem az oka, hogy szegedi létem harminchárom évében egyfolytában elhittem, hogy Gyulánk tápai Krisztusa az az útszéli kereszt, amelyre bádogból van fölfeszítve a Messiás. Legidőtlenebb faluink egyike Tápé, illik is hozzá a viharvert, ütött-kopott, rozsdás feszület. Az, hogy a rajzolata is alig látszott? Találkoztam félkarúval is, nem is eggyel, olyannal is, amelyiknek mindkét lába hiányzott. Jólesett azonban látnom, amikor újra keresztre feszítették, mert a pudva megejté a régi fáját. Be is füstöttek a bádogot, szigorúan a régi minta szerint. Mostanában azonban azt hallani, táblát akarnak rátenni: erről szól költőnk a versében. Biztos, hogy ez volt? Ha táblával tévedünk, örök időkre szól melléfogásunk.

Beugrottam a múzeumba, ifj. Lele Józsefhez. A megjelölést ő szorgalmazza. Azt mondja, teljesen biztos, hogy ez az, mert bele van írva a versbe: *Az ország útján függ, s a földre néz.* Ez pontosan ott van, és a földre néz. Mondom én, kevés ez a magyarázat. Gyulánk életében akárhány feszület létezhetett, hiszen novicius is volt, és különben is rá volt hangolódva minden szenvedésre. Nem is ott állt mindig, ahol most. Nem hát, mondja Jóska, először az ótemetőben volt, azon a tájon, ahol most az Árvácska utca bújik ki. Onnan hozták át a Hősök kertjébe az első világháború után, és csak akkor tették át ide, be a kertbe, amikor amannak a kellős közepébe szabadtéri színpadot állítottak. Valamikor az ötvenes évek elején.

— Akkor tehát nem is az ország útján függött, amikor Gyulánk láthatta.

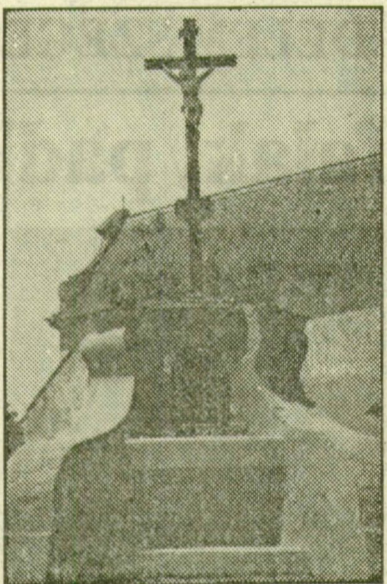
— Nem mellette pontosan, de közel hozzá.

— Profán a hasonlat, de ha beljebb állt, és mégis a falu népét akarta volna nézni csöndesen, úgy kellett volna tartania a kezét, meg a fejét, ahogy Tápai Antal Evezőse tartja.

— Bolond hasonlataid vannak!

Azt is mondta, ő a tápai öregektől tudja, hogy ez volt az. Ellenkezem, a tápai öregek azt se nagyon tudták, ki az a szakállas atyafi, aki néha-néha Heller úrral, a festővel látható, nemhogy tápai verseiről tudtak volna. Bogarászni kezdem az irományok között, elsőnek Jóska cikere akadtam rá a mi lapunkban. Szórol szóra azt mondja benne is, hogy ez. Meg azt, hogy Juhász Gyula megszánta a pléh Krisztust, és gyönyörű versében megénekelte.

Tovább túrkáltam, Magyar László is írt ugyanerről a kereszttről ugyancsak lapunk 1963. szeptember 29-i — tehát búcsúnap — számában, és ő is azt állítja, a tápai öregektől hallotta. Jó hallani, hogy ennyire keblére ölelte szépszavú költőjét a falu, de több benne a számítás, mint a valóság. Ellenben azt is írja Magyar László, hajdani kollégám, két levelet is őriz Kilényi Irmától. Juhász Gyula „féloldali” szerelme volt Kilényi, és önkéntes titkárnője — legalább olyan szépen hangzik ez, mint a litterátus főkapitány! —, aki minden emléket igyekezett összegyűjteni róla. Azt írja tehát Kilényi Magyarinak, beadványban kérte a tápai előljáróságot, hadd nevezze el a tápai Krisztus előtti országút egy darabját a vers szerzőjéről, a másikban pedig arról értesíti, hogy meg is kapta rá az engedélyt. A Kilényi-hagyaték hozzáférhető a Somogyi-Könyvtárban, megvan az idézett levél is, és az előljáróság hozzájárulása is. De nem a pléh Krisztus előtti útról van benne szó, hanem az országút egy általa kiválasztott szakaszáról. Itt van Bogoss Béla kerületi esperes, tápei plébános levele is, amelyben arra inti Kilényit, az a név már foglalt, *községünk nagy jótevője nevét viseli.* Ő a Tisza-part egy darabját ajánlja inkább, ahol Gyulánk sokszor megfordult, és sok ihletet szerzett magának. Egyesek szerint Dósa István (?) nevét adták annak az utcának, ebből lett a főlshabadulás után egyezően Dósa György utca. Arra azonban nem sikerült bizonyítékot találnunk, hogy lett volna valóban utca Juhász Gyuláról. Később igen, de az az ötlet már a pléh Krisztus előképéből táplálkozott.

Ennek a képnek egyik társára írta rá Kilényi Irma: A tápai Krisztus. Föltehetően Babits Mihályné fényképezte

Van azonban a Kilényi-hagyatékban jó néhány fénykép. Itt járt a vers születésének évében, 1923-ban Babits Mihály feleségétül, Kosztolányi Dezső és Juhász Gyula is — Gyulánk költői jubileumát ünnepelték —, és Babitsné fényképezett is. Közismert képek ezek. Gyulánk az Új világ kocsma kemencéje előtt egy pohár borral, mögötte két tápai kislányka; a Tisza-part ladikjaiban ott vannak, és több kép is — de mind ugyanannak a laboratóriumnak a munkája! — a templom melletti Krisztusról. Az egyikre rá is írta Kilényi szálkás betűivel: *A tápai Krisztus.* Sajnos, valaki kiemelhetette időközben éppen ezt a képet a kötegből. Ha rosszmaáj akarnék lenni, azt mondanám, a Krisztus-pör más módszerekkel is dolgozik.

Költőnk versei kritikai kiadásának jegyzeteiben Úr György tudósítását közli a szerkesztő a vers születéséről. Azt mondja benne az egykori pályatárs, sok-sok évvel később, hogy kiballagott egyszer Gyulánk Tápera, el is jutott a tápai pléh Krisztusig, de csúnya felhő visszafordította. Beült a Kassba, természetesen Úr György asztalához, elmondta útját és kudarcát, és az újságírótság intésére ott nyomban meg is írta halhatatlan versét. Természetesen javítás is alig volt benne. Az is természetes, hogy papírosít is, ceruzát is ő adott hozzá. Kár beleáratnom magam hajdani kollégám szavahihetőségének firtatásába, de úgy tűnik, túl egyszerű, és túl szép ahhoz, hogy igaz legyen.

Ha az öregek, mint minden biztos tudás legendás forrásai nem jöhetnek szóba, és két újságíró szavai is megkérdőjelezhetők, hová fordulhatnánk máshoz, ha nem Juhász Gyulához. Azt tudjuk, a vers 1923. május 20-án jelent meg a *Magyarországon*, és azt is, nem szokta sokáig aszalni műveit. Néhány nappal, legfőljebb néhány héttel előbb vethette papírra. *Csevegéseit* is ebben az időben frogatta, a *május 28-án* egy riportféle van. Többek között ez áll benne: „*Künn a templomkertben valósággal nyílt a nap, az öreg bodzafa alatt jólesik egy kis pihenés, elheverés. Vörös cingulusos papi férfi halad el mellettünk, egy kis surbankodó legénykét megkérdezek, hogy kicsoda. A kölyök, miközben vígan hessegeti az öklömmi csibéket, amelyek a kosárba zárt költőt akarják mindenáron szabadon üdvözölni, amúgy felvállról felet.*

— Az öspörös!

Ahogy megyünk az országúton, a tápai Krisztus előtt, „a nagy nyárfák felé, amelyek e tájak örök melankóliáját hárfázzák a szélben, szép, bodorszerű felhők kerekednek a látóhatáron, ahol a szélmalom vitorláján és egy kútágason kívül semmi sem zavarja a végtelenséget.”

Az előbb már említett három költőtársával járt ekkor Tápén. A *künn a templomkertben* azt jelentheti, hogy a szemközti kocsmából mentek át oda. A *vörös cingulusos papi férfi*, akit a surbankó legényke csak egyszerűen az *öspörösnek* mond, az a *Bogoss Béla* lehet, akiről már szólunk. Az, hogy a *tápai Krisztus*

előtt mentek el, egyértelműen arra utal, hogy akkor már megíródott a vers, sőt, meg is jelent. Nyilvánvaló, a három költőnek tudnia kellett már róla. De hol is van ez a Krisztus? *Ahogy megyünk az országúton, a nagy nyárfák felé.* A távolban, a látóhatáron a szélmalom vitorlája, és a kútágas látszik csak, semmi más.

Jó figyelni arra, hogy akkoriban a falu valahol ott kezdődött, ahol Piktör Bandiék boltja állt. A szomszédban lakó Terhes családot Szélső ragadványnévvel ismerte mindenki, mert ők laktak a falu szélén. Ma körülbelül a hosszú falu közepe van itt. Ezen túl már semmi, csak egy malomvitorla, meg egy kútágas a látóhatáron. Ha viszont így volt, márpedig ez térképekkel is igazolható, akkor a falu népe nem mehetett el munkába menet, munkából jövet a pléh Krisztus előtt, mert nem erre járt dolgozni. A művelhető földek nem erre estek.

Vigyázzunk, bele ne essünk Jóskaék hibájába! Igaz, egyik aforizmájában azt írja Gyulánk, *a költő az örökélet szentáldozatának a riportere*, mégse gondolhatjuk, hogy odaállt noteszával a kereszt tövébe, és számba vette az *országutat*, a *földre néző fejet*, a *falu népét*, a *folytan buzógó öt szent sebet*. Az örökélet riportere *jobban sűrít*, mint az evilági. Irodalmáraink bőven tisztázták már a költészetről szóló tévhitet. Petőfi *Csataképei* kapcsán sokan tudhatnak róla, de aki nem emlékszik rá, annak a kedvéért forduljunk megint Juhász Gyulához. Szabad-e hitelesnek elfogadnunk a *Tápai lagzút*, a *beléje konduló repedt haranggal*, amikor igen erősen föltételezhető, hogy a tápai harang nem volt repedt. Vagy: *Az ember medve, alszik és morog*, amikor legfőljebb vándorcirkuszosok vittek oda medvét. *Benn emberek, és künn komondorok.* Volt egyáltalán komondora Tápénak? Községes, tisztességes koreskutyaq voníthatnak a *holdra fel*, és nem komondorok. De mindezt szabad kétségbevonni a vers *költői* hitelét? Aki ezt tenné, még nem látott verset!

Sajnos, mindezek után se merem kimondani, nem az a tápai Krisztus, hanem ez. Még a riport próza elemzése után se merném megjelölni zománc táblával egyiket se, azt meg főleg nem, amelyikhez erős kétségek férnek. Egyik kutatója mondja a versről, nem egy Krisztusról szól, a népi vallásosság tükröződik benne: társunk a szenvedő Krisztus. Hogy pontosan melyik? Valószínű az, amelyikről mindent mintázták. Inkább azt ajánlanám, olvassuk el még egyszer, még tiszser a verset, mert *A tápai Krisztus* is örök, ahogy *Anna* is. „*Az ország útján függ, s a földre néz* (Arcán szelíd mosoly a szenvedés.) *A falu népét nézi csöndesen,* *Amint ballagva munkából megyen.*”

HORVÁTH DEZSŐ

Töredékek Juhász Gyula emlékére

Az ösztön már hajt, hiszen előttem a festmény. Az ismeretlen mester egy omladozó tűzfalu, földszintes épületet örökített meg vásznán. Ipar utca 13. ... Kálló Antal gombkötőmester árvíz után átalakított háza a sebészeti klinikának állt az útjában, ítéltetett lebontásra 1926-ban. Kár érte! Manapság irodalmi záródnokhely lehetne: egykor falai között kapott kosztot és kvártélyt a magyar sasfiók, Petőfi Zoltán; 105 éve, április 4-én itt született Juhász Illés postatiszt Gyula nevű fia. Juhász Gyula, a szomszédos piarista gimnázium diákja; a budapesti egyetemista: a máramarosszigeti, a lévai, a szakolcai, a nagyvárad és a makói tanár; a Baumgarten-díj tulajdonosa; a „vidéki” költő — keresztanyám és nagyapám bátyja.

A napokban álmodtam. Az Ipar utcában sétáltam. A 13-as számú ház előtt keresztanyám és nagyapám lépett elé. Belémkaroltak. „Mehetünk” — mondták. Körülnéztem, járókelő számtalan, mégsem tűnt fel senkinek sem ...

„Tizennégy év volt közöttünk, vagyis, amikor bátyám érettségizett, én még óvodába jártam. Ebből a korból való első hozzákapcsolódó emlékem, egy Makkos-erdőbeli kirándulásunk. Éles képként él bennem, amint a felsővárosi utcákon haladunk. Az erdőben virágokat szedtünk, fényeshátú bogarakra, pillangókra vadásztunk. Ő nevüket mondta, és arról beszélt, hogy az iskolában növény- és bogárgyűjtéssel is foglalkoznom kell. Azon a délelőttön nagyon boldog voltam ...

Harmadikos elemista lehettem, amikor nagyapám és édesanyám elejtett szavai nyomán — „Gyulát megvágta, klinikán fekszik” — először aggódtam érte. Az 1905-ös budapesti tüntetések alkalmával rendőrök hatoltak be az egyetemre. Gyula Ovidius-kötettel a hóna alatt órára igyekezett, amikor szembe találta magát a kivont kardú egyenruhásokkal. A fejére irányított kardcsapás a védekezésül feltartott jobb kezének ujjmozgató inait vágta át. A fájdalmas és hosszadalmas műtét után néhány hetet Szegeden töltött. Megtanult bal kézzel írni és rajzolni. Kényszerszünetének örültem, mert sokat foglalkozott velem ...

Tízéves koromban egy nyári zivatar után mezítláb osontam az utcára. Micsoda boldogság a járdaszéli mélyedésben összegyűlt, bokáig érő langyos esővízben szaladgálni! Így jutottam ki a szomszéd gyerekekkel a Templom térre, ahol ugyancsak megtaláltuk a pancsolásra alkalmas tócsákat. Egyszer csak megjelent Gyula, és arra kért, menjek haza. Édesanyám alaposan leteremtett, majd abbéli óhajának adott hangot, hogy bátyám fenysíten meg. Kíváncsian vártam, miként oldja meg a kényes helyzetet. Már szinte biztattam, ide suhintes testvér, hisz találkozom én mindennap a tanító bácsi nádpalcájával! Nem emelt kezét rám. Tőle mindig csak simogatást, szerető szót, hasznos tanácsokat és jó könyveket kaptam...” (Juhász Endre, a költő öccse.)

— Kik fordultak meg az Ipar utcai házban? — érdeklődtem nagyapámtól.
— Szegedi tanárkodása idején Babits Mihály mindennapos vendég volt. József Attila gyakorta ebédelt nálunk. Rajtuk kívül többek között Móríc Zsigmond, Kosztolányi Dezső, Karinthy Frigyes, Heller Ödön és Ocskay Kornél.

(A húga, Király Péterné szemével...) „Gyermekkorában szívesen időzött házuk padlásán, ahol a nagy ládában levő könyvek és írásközött kutatott. Itt akadt rá nagybátyánk, Juhász György díszkardjára, amit oldalára csatolt, s büszkén járt föl s alá az udvarban ...

Míg nagyapánk élt, a déli étkezés időpontját mindig szigorúan betartottuk. Amikor az öreg Dömötör templom nagyharangja megkondult, a leves az asztalon gözölgött. Később Gyula rendszerint külön érkezett, tetszés szerinti időben. Újsággal vagy könyvvel a kezében ült asztalhoz, s nem egyszer kellett figyelmeztetnünk. A felszólításra evett egy keveset, majd megint a betűkre figyelt. Viszont soha nem mulasztotta el megköszönni az ebédet ...

Egyetemre kerülésekor elláttuk fehérneművel. Hónapok múltán, amikor karácsonyi szünetre hazaérkezett, bőröndjében csak könyveket találtunk. Unszólásunkra elmesélte: a mosonó rendszeresen kiürítette szekrényét, ám, hogy mi került oda vissza, azt sohasem ellenőrizte ...

Élete utolsó szakaszában, a betegsége idején, a dolgok, az események iránti érdektelenségét gyakran színlelte. Szűk családi körben nem vett kezébe könyvet vagy újságot, ám ha egyedül maradt, sokat olvasott. Egy alkalommal arra kértem öcsém fiát, Bandit, hogy szavalja el Gyula egyik versét. A gyerek megmakacsolta magát, nem nyitotta ki a száját. A másik szobában tartózkodó bátyám védelmébe vette, mondván: — Több esze van annak a gyerekeknek, mint sok felnőttnek. Csak nem szaval olyan verset ...

Utolsó előtti estéjén, 1937. április 5-én is meglátogattam. Vacsora után édesanyánk megvetette az ágát, majd hazakísért. Másnap délelőtt lélekszakadva érkezett a hírrel: Gyula mozdulatlanul fekszik. Azonnal telefonáltam unoka-öcsémnek, Kálló Antalnak, aki a mentőkkel együtt érkezett a Fodor utcai lakásba, és azonnal kórházba szállíttatta. Este háromnegyed hétkor halt meg ...

Hol állott Kiss Julcsa kocsmája? — kérdeztem. Jobbra fordultam, de mellettem senki. Hova tűnhettek?

Nézem a Tiszát. Megint eszembe jutnak nagyapámék és a Juhász család egyetlen élő tagja, édesanyám öccse meg bátyám is. Vajon mit csinálnak most? Felhívom őket, amint tehetem.

És egyszer majd innen sétálunk végig az Ipar utcában — föl egészen a Dóm térig.

De most már csak — mi hárman.

THÉKES ISTVÁN

Tavaszi fáradtság

Itt a tavasz, kérem tisztelettel, s az emberek fáradtabbak, mint valaha. Ki vannak nyúlva, teljesen lelettek strapálva.

Miért, illetve mitől?

Hát a tavaszi fáradtságtól, vélhetően mindenki. Amely köztudomásúlag a szervezet vitamintartalékainak kimerüléséből adódik. Igen: az emberek — így, tavasz táján — legtöbbszörre vitaminhiány következtében döntenek el magukról, hogy alkalmatlanok az életre, s a vele járó sok mindenfélére. Am az idei tavasz súlyosabb, mint a tavaszok általában. Ugyanis semmiféle tél nem előzte meg. Volt december, január, február — ezzel szemben tél egyáltalán nem volt.

Fineszes tudósok föltevése szerint minél magasabb hőmérsékletű közegben él egy élőlény — nagy valószínűséggel annál rövidebb az élettartama. Ez tétel, ami nem sokat ér bizonyítás nélkül. De a bizonyítás egyértelműen a tételt igazolja. Kiderült ugyanis, hogy — például — a tizenöt fokos

vízben tartott halak valóban jóval tovább élnek, mint a harmincfokos vízzel szerencsételtettek. A magasabb hőmérséklet ugyanis gyorsítja az anyagcserét, az egyedet fokozott életműködésre készíti, s így szervezete persze, hogy az elméletileg lehetségesnél hamarabb elkopik.

Az ember azt hinné: annál jobb a téli álmot alvó állatoknak, minél melegebb a tél. Hissen, ha magas a hőmérséklet, kevesebb energiát kell hőtermelésre pazarolniuk. A szemből tudósok viszont kifizették, hogy az enyhe, meleg, locspocs telek után az állatok legtöbbszörre úgy viselkednek, mint akiken keresztült a gőzhenger. Rögtön meg is magyarázták a tudósok e tényt: a magasabb hőmérséklet nem teszi lehetővé a

mély és teljesértékű téli álmot kialakulását, az állatok minduntalan fölébrednek, s jóízű pihenés helyett azon törik a fejüket: most aztán mi legyen, aludjanak, vagy ne aludjanak?

A példákat lehetne sorolni még hasábokon át, ám ideje fölállítanunk egy párhuzamot, amely szerint az elmúlt, szokatlanul enyhe tél az embereket is fokozott tevékenységre készítette. Semmittevére ingerlő, ásítozásra serkentő, hideg-havas téli helyett idegesítő, felfokozott élettévékenységre biztató telünk volt tehát. Kimerültünk, ez tény és való. Igazán megérthető tehát, hogy összevissza bambul és kóvályog mindenki, aki teheti. Akinek viszont nem áll módjában, először felélte a létező, azaz pozitív erőtartalmait, s most már a nem létező, azaz negatív tartalékokat fogyasztja: arról pedig, hogy neki tulajdonképpen tavaszi fáradtsága van, nem vesz tudomást.

FARKAS CSABA